

Rekordy Bratislavy

svetové • európske • slovenské

Rekordy Bratislavy

Kliment Ondrejka

Vyšlo s finančným príspevkom ARS BRATISLAVENSIS

ARS BRATISLAVENSIS

Rekordy Bratislavy

1. vydanie, 2017

Autor: Kliment Ondrejka

Editor: Daniel Kollár

Lektori: Daniel Kollár, Juraj Kucharík, Juraj Michalko a Silvia Seitzová

Zodpovední redaktori: Daniel Kollár a Kliment Ondrejka

Dizajn a typografia: Marianna Lázničková

Jazyková úprava: Rút Facunová

© Fotografie: Daniel Kollár, Zuzana Kollárová, Juraj Kucharík, Ján Lacika a Marianna Lázničková

Obrazový materiál: archív Jána Hanušina, archív vydavateľstva DAJAMA, wikipédia a súveká tlač

Tlač: Kasico, a. s., Bratislava

Akékolvek, hoci aj čiastočné použitie diela je dovoľené len s písomným súhlasom vydavateľstva DAJAMA.

© RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA, Ľubľanská 2, 831 02 Bratislava

tel.: +421 (2) 446 317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA v roku 2017 ako svoju 291. publikáciu.

ISBN 978-80-8136-080-0

ÚVOD

Bratislava, hlavné a najväčšie mesto Slovenska, má bohatú históriu, v rámci Slovenska úspešnú súčasnosť a zdá sa, že i perspektívnu budúcnosť. Jednou z predností mesta je jeho výhodná poloha. Práve tu preťal pohorie Malé Karpaty Dunaj a vytvoril rozsiahlu nížinu a tým aj ideálne miesto na založenie mesta. Dunaj je síce prekážkou, hranicou, zároveň však i dopravnou spojnicou s okolitými krajinami či vzdialenými morami. Je bohatým zdrojom veľmi kvalitnej vody i množstva rýb. Podobne sú na tom Malé Karpaty. Tvoria tiež bariéru, akúsi hradbu, no zároveň predstavujú zdroj najrôznejších surovín a ich južné svahy sú akoby predurčené na zakladanie viníc. Roviny sú zas ideálne na stavenie obydľí a poľnohospodárstvo. Bolo by tak divom, keby človek nevyužil všetky tieto očividné výhody a neusídlil by sa tu. Na území mesta sa vystriedali rôzne etniká a zanechali po sebe viac či menej čitateľné stopy. Naši dávni predkovia tu založili osadu, ktorá sa rozrastala a po mnohých storočiach sa začala podobať na sídlo s charakterom mesta. Bratislava tak postupne nadobudla dnešnú podobu. Mestské privilégia získala v roku 1291 a patrí tak k najstarším mestám Slovenska. Dlhé obdobie bola súčasťou Uhorska a na jej rozvoji sa vo veľkej miere podieľala uhorská šľachta. Zostalo tu po nej množstvo palácov, honosných stavieb a pamiatok, ktoré súčasníci obdivujú.

Bratislava bola ešte donedávna známa svojou trojjazyčnosťou. Nemecky hovoriaci obyvatelia ju poznali ako Pressburg, Maďari zasa ako Pozsony a Slováci ako Prešporok. Aj toto bola veľká výhoda mesta, akoby predurčenie stať sa európskou metropolou. Do Bratislavy vždy smerovali obyvatelia z najodľahlejších kútov celej krajiny, ale i spoza jej hraníc. Mesto sa tak rozrástlo, na slovenské pomery do nevídaných rozmerov. Pokiaľ ide o výnimočnosť Bratislavy, jej veľkosťou sa to iba začína. Mesto oplýva pamiatkami i zaujímavosťami, jedinečnými nielen z pohľadu Slovenska, ale i v rámci Európy, a nájde sa i zopár svetových unikátov. Na nasledujúcich stránkach sa zoznámite s niektorými z nich. Žiaden takýto zoznam však nemôže byť úplný a konečný. Menia sa demografické pomery, stavajú nové budovy, dejú sa nové udalosti. Časom už môžu byť mnohé údaje zastarané, viaceré rekordy prekonané a táto kniha bude akosi schránkou plnou zaujímavostí o meste na začiatku dvadsiateho prvého storočia. Do publikácie sme vybrali najmä geografické a historické javy, osobnosti, stavby, pamiatky a mnohé ďalšie zaujímavosti, ktoré sa dajú označiť ako unikátne s prídomkom rekord. Sú to fakty, ktoré sú výnimočné v rámci mesta. Ak presahujú jeho rámec a sú významné v rámci Slovenska, Európy či dokonca sveta, upozorňujeme na to piktogramom umiestneným pri hesle. Nejde vždy o svetové, európske či slovenské rekordy v pravom slova zmysle. Často sú to len zaujímavosti a kuriozity zo slovenského či medzinárodného hľadiska. Pri čítaní knižky sa sami presvedčíte, že ich je neúrekom.

NÁZOV MESTA

Bratislava sa prvýkrát písomne spomína v roku **907** v Salzburgských análoch v súvislosti s bitkou medzi Bavormi a starými Maďarmi pod hradom *Brezalauspurc*. Slovenskí jazykovedci a historici majú viaceré výkladov pôvodu tohto názvu. Často ho odvodzujú od staroslovienskeho šľachtica Braslava a maďarský názov Pozsony od iného staroslovienskeho šľachtica Boéžana. Počas ďalšej existencie mesta sa v rôznych historických dokumentoch jeho názov vyskytol v rozličných podobách, od spomínaného *Brezalauspurc* či *Braslavspurch* (**najstaršie**), cez *Posonium* (latinsky), *Istropolis* (starogrécky), *Pressburg* (nemecky), *Pozsony* (maďarsky), *Prešporok* (slovensky). Názov **Břetislav prvýkrát použil v roku 1837** slovenský vzdelanec Pavel Jozef Šafárik a štúrovcí ho v roku 1844 upravili na *Bratislav*. V tvare *Bratislava* sa začal používať od roku 1919. Po rozpade Rakúsko-Uhorska v roku 1918 boli zaznamenané snahy o to, aby sa Bratislava nepričlenila k Československu ani Rakúsku, ale stala sa slobodným mestom s názvom *Wilsonstadt* – *Wilsonovo mesto* (podľa mena vtedajšieho amerického prezidenta Woodrowa Wilsona). Tento zámer sa nepodaril a Bratislava sa v rámci Československa postupne stávala slovenským mestom.

Istropolis   *Posonium*
Braslavspurch   Pozsony
Břetislav   Prešporok
Pressburg   Bratislav
Bratislava

SYMBOLY MESTA

Mestská pečať – tvorí ju trojvežové opevnenie s otvorenou bránou, okolo ktorého je vyrytý kruhový nápis: SIGILLVM . CIVIVM . DE . PRESPVRCH. Pečať bola predlohou mestského erbu. **Najstaršie doklady o používaní pečate sú z rokov 1302 až 1314** a jej vlastníkmí boli obyvatelia mesta, na ktorých sa vzťahuje text privilegia kráľa Ondreja III. z roku 1291.

Mestský znak (erb) – tvorí ho stredoveká mestská brána v červenom neskorogotickom štíte. Na červených strechách veží sú po dve zlaté gule so zlatými hrotmi a v bráne zlaté, do polovice vytiahnuté mreže. Erb Bratislavy sa považuje za jeden z **heraldicky najčistejších mestských erbov**, ktorých obsahom je opevnenie. Erbom sa stal erbom listinou vydanou v roku 1436 kráľom Žigmundom Luxemburským. Zaujímavosťou je, že listina bola vyhotovená v dvoch exemplároch s datovaním 8. a 9. júla 1436 vo viedenskej iluminátorskej dielni. Listiny sú pozoruhodné najmä svojou výtvarnou úrovňou.

Mestská zástava – pozostáva z dvoch pruhov, bieleho (horného) a červeného rovnakej šírky, čo sú prenesené erbové farby. Zástava je ukončená tzv. lastovičím chvostom, typickým pre mestské zástavy na Slovensku.

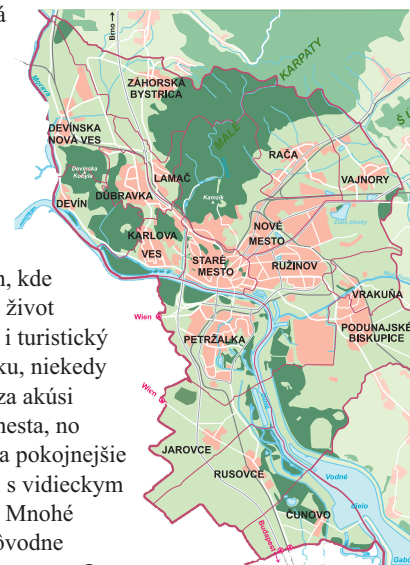

ÚZEMNÉ ČLENENIE

Bratislava je centrom **Bratislavského kraja**, ktorý je z hľadiska rozlohy – **2 052,6 km² najmenším zo všetkých krajov Slovenska** a zaberá jeho západnú časť. Bratislava sa člení na päť okresov, sedemnať mestských častí, dvadsať katastrálnych území. **Najmenším okresom je okres Bratislava I s rozlohou 9,6 km² (najmenší na Slovensku).** **Najväčším je okres Bratislava IV s rozlohou 96,6 km².**

MESTSKÉ ČASTI

Bratislava má sedemnať mestských častí. Ich charakter je veľmi rôznorodý. Nájdeme medzi nimi historické centrum, kde sa sústreďuje život mesta, biznis i turistický ruch, Petržalku, niekedy považovanú za akúsi nočľaháreň mesta, no i odľahlejšie a pokojnejšie mestské časti s vidieckym charakterom. Mnohé z nich boli pôvodne dedinkami (Rusovce, Jarovce, Čunovo, Záhorská Bystrica, Vajnory...), ktoré sa postupne pričlenili k mestu, rozrástli a stali sa príjemným miestom na bývanie. Menia tak zaužívanú predstavu mesta ako betonovej džungle. **Z mestských častí je najsevernejšia Záhorská Bystrica, najjužnejšou je Čunovo, najzápadnejšou Devínska Nová Ves a najvýchodnejšie sú Podunajské Biskupice.**

Najhustejšie osídlená mestská časť

Staré Mesto – na jeden kilometer štvorcový tu žije takmer **4 200 obyvateľov**. Počet obyvateľov je zhruba 40 000 a rozloha 9,6 km². Nachádza sa tu najviac historických pamiatok (Bratislavský hrad, Dóm sv. Martina, Michalská veža...), najviac múzeí a galérií (SNM, SNG...). Sídlia tu najvýznamnejšie politické inštitúcie (Národná rada SR, prezident, predseda vlády, atď.).

Najľudnatejšia mestská časť

Petržalka – **103 500 obyvateľov**, rozloha 28,68 km², hustota obyvateľov je tu takmer 3 700 obyvateľov na jeden kilometer štvorcový. Ak by bola samostatným mestom, bolo by tretie najväčšie na Slovensku. Nachádza sa tu aj najviac panelákov a je tak vôbec **najväčším sídliskom na Slovensku**. Pôvodne to bola vidiecka obec na pravom brehu Dunaja s názvom Engerau (z nemčiny „Úzka niva“). Masívna zástavba panelovými domami tu začala v sedemdesiatych rokoch minulého storočia a Petržalka sa postupne rozrástla do dnešných rozmerov. Kontrastom k panelovej zástavbe sú vodné plochy (Veľký a Malý Draždiak, Chorvátske rameno) a zachovaná zeleň z pôvodných

dunajských lužných lesov. Najvýznamnejšou pamiatkou svojho druhu je Sad Janka Kráľa, považovaný za najstarší verejný park v strednej Európe.

Najväčšia mestská časť

Podunajské Biskupice – rozloha **42,5 km²**. Cez túto mestskú časť viedla v staroveku známa Jantárová cesta z Aquilei k pobrežiu Baltského mora. Dominantou Podunajských Biskupíc je Kostol sv. Mikuláša z roku 1221. Miestnou zaujímavosťou je Múzeum obchodu, v ktorom sa ako v jedinom múzeu na Slovensku konajú pravidelné koncerty pod značkou Rock v múzeu.

Najmenšia mestská časť

Lamač – rozloha **6,5 km²**. Významnou pamiatkou je tu pomník ukončenia rakúsko-pruskej vojny a tiež pamätník pripomínajúci Lamačanov padlých počas prvej svetovej vojny.

Najobľúbenejšia mestská časť na bývanie

Ružinov – žije tu vyše 72 000 obyvateľov, je tu množstvo zelene a zariadení na rekreačné a športové využitie (Zimný štadión Vladimíra Dzurilla, areál hier Radosť

Štrkovec, Štrkovecké jazero...). Názov má pôvod v nemeckom pomenovaní Rosenheim (domov ruží). Nachádza sa tu najväčšie bratislavské trhovisko „Miletička“ na Miletičovej ulici.

Najvyššie položená mestská časť

Devín – nachádza sa tu **najvyšší bod mesta Devínska Kobyla**. Turistickým lákadlom je hrad Devín, dostupný z centra mesta aj výletnou loďou. K ďalším atrakciám patria viaceré prírodné rezervácie, či Geologické múzeum situované do Starého kameňolomu s expozíciou základných hornín budujúcich masív tejto časti Malých Karpát.

Najcyklistickejšia mestská časť

Devínska Nová Ves – nachádza sa tu **Moravská cyklistická cesta**, ktorá vedie po pôvodnom asfaltovom chodníku Pohraničnej stráže z čias tzv. železnej opony. Trasa pokračuje popri rieke Morava až do Záhorskej Vsi. Cykloturistický Most slobody spája Devínsku Novú Ves s rakúskym Schlosshofom.

POLOHA BRATISLAVY

Bratislava leží na juhozápade Slovenska a jej prirodzenú hranicu tvorí rieka Morava na západe a dva úseky rieky Dunaj na juhu mesta. Časť západnej a južnej hranice mesta je zároveň štátnou hranicou s Rakúskom a Maďarskom, čo je **rarita medzi európskymi metropolami** (je to ojedinelý jav aj v rámci sveta). V katastri mesta sa nachádza miesto, kde sa spájajú hranice troch štátov – Slovenska, Maďarska a Rakúska, tento výnimočný **trojhraničný bod** leží na lúčke uprostred obrábaných polí a je vyznačený trojhranným kameňom so znakmi jednotlivých štátov na každej strane. Vede k nemu cyklotrasa z Rusoviec po bývalých chodníkoch pohraničnej stráže. **Najbližšou metropolou** je hlavné mesto Rakúska, **Viedeň** – vzdialená **65 km**, **zo slovenských miest je najbližšie Stupava** – od mestskej časti Záhorská Bystrica ju delí len **2,5 km**. **Najbližším morom je Jadranské more** vzdialené **361 km**, k severnému pólu je to z Bratislavy zhruba 4 370 km, k južnému 15 200 km a k nultému poludníku 1 200 km.

Zemepisné súradnice

centrum mesta: Primaciálne námestie – **48° 08' 40'' s. z. š., 17° 06' 30'' v. z. d.;**

najsevernejší bod: miesto v lokalite Devínske Jazero – **48° 15' 50'' s. z. š.;**

najjužnejší bod: hraničný cíp medzi Slovenskom, Rakúskom a Maďarskom – **48° 00' 08'' s. z. š.;**

najzápadnejší bod: ohyb rieky Morava južne od železničného mosta do Rakúska – **16° 56' 50'' v. z. d.;**

najvýchodnejší bod: hraničný cíp mesta pri obci Miloslavov – **17° 17' 10'' v. z. d..**

Nadmorská výška

centrum mesta: Primaciálne námestie – **139 m n. m.;**

najvyšší bod: Devínska Kobyla – **514 m n. m.;**

najnižší bod: hladina Dunaja pri Čunove – **126 m n. m.**

Obyvateľstvo

Bratislava je **počtom obyvateľov najväčším a najhustejšie osídleným mestom Slovenska**, zaokrúhlene má **426 000 obyvateľov** a žije tu **1 160 obyvateľov** na jeden kilometer štvorcový. Podľa sčítania v roku 2011 tvorili Slováci 90,84 % obyvateľstva, Maďari 3,43 %, Česi 1,32 %, Nemci 0,23 %. Väčším počtom sú zastúpené ženy: 50,5 %. Vierovyznaním sú najviac zastúpení rímskokatolíci 52 % a evanjelici 5 %, bez vyznania je 31 % obyvateľov. Do konca 19. storočia bola Bratislava mestom s prevažne nemecky hovoriacim obyvateľstvom. Podľa oficiálneho sčítania v rokoch 1850 až 1851 bolo v Bratislave 42 238 obyvateľov, z toho 31 509 (74,59 %) Nemcov, 7 586 (17,9 %) Slovákov a 3 154 (7,4 %) Maďarov. Veľa Židov bolo zarátaných medzi Nemcov alebo Maďarov. Po vzniku prvej Československej republiky sa pomer obyvateľov výrazne zmenil v prospech slovenskej národnosti. Na konci tridsiatych

rokov mali Slováci podiel takmer 50 %, Nemci na druhom mieste do 30 %, nasledovali Maďari zhruba 15 % a Židia takmer 4 %. Počas druhej svetovej vojny mnoho Židov zahynulo v koncentračných táborech. V súčasnosti sa k židovskej národnosti hlási len 0,05 % obyvateľov. Roku 1945 boli takmer všetci nemeckí obyvatelia evakuovaní a veľa Maďarov bolo vysťahovaných v rámci výmeny obyvateľstva medzi Československom a Maďarskom. Počet obyvateľov po roku 1945 prudko rástol najmä prílevom imigrantov z rôznych kútov Slovenska. Roku 1990 došlo v raste populácie ku stagnácii. **Najmenší prírastok obyvateľstva v rámci Slovenska** je v okrese **Bratislava I.** – celkovo je tu ročne zaznamenaný úbytok zhruba tristo obyvateľov. V súčasnosti má **najvyšší počet obyvateľov** mestská časť **Petržalka** (27 %) a **najnižší počet** mestskej časti **Devín** a **Čunovo** s podielmi 0,18 % z celkového počtu obyvateľov mesta.

HISTÓRIA

Prvé stopy po trvalom osídlení na území Bratislavy siahajú do mladšej kamennej doby. Postupne sa tu vystriedali viaceré etniká, dnes ich archeológovia pomenúvajú podľa nálezov pohrebísk či keramiky. V druhom storočí pred n. l. sa tu usídlili Kelti. Na území mesta si založili rozsiahle sídlo mestského typu, tzv. oppidum. O jeho význame svedčí aj fakt, že tu razili mince, neskôr známe ako biateky. V rímskom období sa Bratislava a jej okolie ocitli priamo na hraniciach Rímskej ríše. V systéme vojenských pevností na strednom Dunaji bol na území dnešných Rusoviec založený vojenský tábor Gerulata. V 5. a 6. storočí n. l. sa na území dnešného mesta natrvalo usídlili Slovania. Mohutné slovanské hradiská v Bratislave na hradnom kopci a na neďalekom Devíne sa stali v 9. storočí centrami Veľkomoravskej ríše. Zhruba k tomuto obdobiu sa viaže aj prvá písomná zmienka o Bratislave v opise bitky Bavorov s Maďarmi v lete roku 907 pod Bratislavským hradom.

Začiatkom 11. storočia sa bratislavské hradisko zmenilo na kráľovský hrad a pohraničnú pevnosť novovzniknutého Uhorského kráľovstva. Z podhradia vznikla významná kupecká a remeselnícka obec, ktorá sa stala mestom v roku 1291, keď jej Ondrej III. udelil mestské výsady. Bratislava sa postupne stala jedným z najvýznamnejších miest Uhorska a v roku 1465 tu kráľ Matej Korvín založil v tom čase jedinú univerzitu v Uhorsku – Univerzitu Istropolitána.

Nové obdobie pre mesto sa začalo po roku 1526, po bitke pri Moháči, keď Turci obsadili veľkú časť Uhorska. Vtedy sa Bratislava stala hlavným mestom Uhorska (1536 až 1783), sídlom uhorského snemu (1542 až 1848) i korunovačným mestom (1563 až 1830). V meste bolo v tom čase postavených mnoho honosných palácov, rozprúdil sa spoločenský, kultúrny a hudobný život. Okrem viacerých panovníkov tu bola v roku 1741 korunovaná aj Mária Terézia, za panovania ktorej zažilo mesto azda najväčší rozkvet. Za vlády jej syna Jozefa II. význam mesta poklesol tým, že dal centrálné úrady premiestniť do Budína. Bratislava sa tak stala provinčným mestom monarchie. Do popredia vystúpila opäť počas napoleonských vojen, keď bol v roku 1805 v Primaciálnom paláci podpísaný mier medzi znepriatelenými mocnosťami.

Druhá polovica 19. storočia bola pre Bratislavu najmä storočím priemyselného rozvoja, podporeného budovaním modernej dopravy. Efektívnu a rýchlu dopravu umožňovali najmä parné lode a vlaky. Koncom 19. a začiatkom 20. storočia bola Bratislava druhým najpriemyselnejším mestom Uhorska. K rozvoju mesta významne prispela aj výstavba prvého stálego mosta v roku 1891, ktorý slúžil súčasne železnici i cestnej doprave.

Prvú polovicu 20. storočia a aj Bratislavu poznačili udalosti prvej a druhej svetovej vojny. Po vzniku ČSR v roku 1918 sa Bratislava stala hlavným mestom Slovenska. Vznikali viaceré inštitúcie, ktoré mali za cieľ pozdvihnúť slovenskú národnosť a povedomie. Roku 1919 vznikla Univerzita Komenského a o rok neskôr Slovenské národné divadlo. Počas existencie vojnového slovenského štátu (1939 až 1945) bola Bratislava jeho hlavným mestom, sídlom vlády i prezidenta. Ocitla sa na hranici vtedy spriatelenej Nemeckej ríše. Vojnové udalosti zasiahli aj Bratislavu. Spojeneckými lietadlami bola zbombardovaná rafinéria Apollo a 4. apríla 1945 bolo mesto oslobodené sovietskou armádou.

Po skončení druhej svetovej vojny sa pre Bratislavu začala nová etapa jej politického, spoločenského, hospodárskeho a kultúrneho života spojená s novou bytovou výstavbou, modernizáciou priemyselnej výroby, rozvojom kultúry aj školstva. Po rozdelení Európy tzv. železnou oponou sa Slovensko ocitlo v socialistickom tábore. O jeho osude i osude Bratislavy rozhodoval stranický aparát komunistickej strany. Mnohé zásahy do organizmu mesta sa robili necitlivo, čím sa zničili viaceré hodnotné stavby či zákutia. Bratislava tak pôsobila pomerne sivo a zanedbane, čo ostro kontrastovalo s proklamovaným politickým heslom „Bratislava – krásavica na Dunaji“. Po páde komunistického režimu a vzniku samostatnej Slovenskej republiky je od 1. januára 1993 Bratislava jej hlavným mestom.

Nález prvého pästného klina zo Slovenska

Pästný klin mandľovitého tvaru – **spred 480 000 rokov** (staršia kamenná doba) v najvyššej terase Karloveského potoka v Mlynskej doline v blízkosti jeho vyústenia do Dunaja. Nález sa podaril koncom sedemdesiatych rokov minulého storočia. Pästný klin je obojstranne plošne opracovaný so zvyškom pôvodného povrchu v mieste uchopenia rukou, zhotovený je z kremeňa. Okrem pästného klina sa na území mesta našli aj iné kamenné nástroje.

Najstaršie miesto vzniku mesta

Bratislavský hradný vrch – archeologické nálezy z obdobia eneolitu **4000 r. pred n. l.** Výšinná akropola bola od najstarších čias strategicky významným miestom. Napriek tomu, že sa tu predpokladá existencia opevneného sídliska, priame dôkazy o jeho opevnení sa nepodarilo doložiť. Za centrum vzniku samotného mesta sa

považuje miesto, kde sa križuje Panská a Ventúrska ulica.

Najvýznamnejšia praveká až staroveká obchodná cesta

Jantárová cesta – suchozemská cesta spájajúca Jadranské more s Baltickým. Na Slovensku viedla jej hlavná trasa cez Devínsku bránu a pozdĺž západných svahov Malých Karpát, alternatívna trasa viedla od Devínskej brány cez Bratislavu pod juhovýchodnými svahmi Malých Karpát. Prepravoval sa po nej jantár z východo-baltských nálezísk, tiež dobytok, kože, kožušiny, ba aj otroci smerom na juh a sklenené, strieborné, bronzové výrobky smerom na sever. Na území mesta sa križovala s druhou najvýznamnejšou Dunajskou obchodnou cestou.

Prvé etnikum trvale žijúce na území mesta, ktoré vieme pomenovať

Kelti – patrili ku kmeňu Bójev a žili tu v **4. až 1. storočí pred n. l.** Boli vyspelým etnikom, budovali si sídla „mestského“ charakteru, tzv. oppidá, mali tu dokonca

mincovňu a razili tzv. biateky, **prvé mince razené na našom území**. Mincovňu v roku 1985 objavili pri archeologickom výskume Pálffyho paláca na Panskej ulici. Najväčším pokladom je unikátny nález 76 veľkých a 324 malých strieborných keltských mincí, ktoré objavili pri kopaní základov budovy Tatra banky na námestí SNP v roku 1923.

Jedno z najrozsiahlejších keltských oppid v strednej Európe

Keltské oppidum (opevnené mesto) – s rozlohou **0,98 km²**. Rozprestieralo sa zhruba na území medzi Palisádami, Svoradovou ulicou, Hurbanovým námestím, Námestím SNP, Laurinskou a Panskou ulicou a južným svahom bratislavského hradného vrchu, na ktorom sa nachádzala akropola. O unikátnych rozmeroch keltskej zástavby svedčí i fakt, že bola trikrát rozsiahlejšia ako stredoveká Bratislava.

dômyselný vodovodný systém s bazénom. Objekt bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku.

Najstarší nález chleba

Zuhoľnatený bochník kvaseného chleba

– zo začiatku 5. storočia. Našiel sa v roku 1986 pri archeologickom výskume na hrade Devín. Pôvodne vážil okolo jedného kilogramu a bol upečený prevažne z pšeničnej múky, no obsahoval aj ražnú a jačmennú múku. Archeológovia tu okrem iného našli pec na pečenie chleba, ktorá patrila germánskym obyvateľom. Germáni nahradili keltské obyvateľstvo v tomto priestore v 1. až 5. storočí. Mali tu postavené viaceré osady.

Príchod prvých Slovanov

Príchod Slovanov v rámci sťahovania národov – v 5. až 6. storočí. Ich pravlast'ou je s veľkou pravdepodobnosťou územie severne od Karpát. Na novoosídlenom území si stavali drevené, zväčša

Najstaršie zvyšky kamennej architektúry

Zvyšky stavieb v priestore Bratislavského hradu – z obdobia keltského osídlenia – 1. storočie pred n. l. Podľa odborníkov je to najreprezentatívnejšia stavba severne od Álp z neskorolaténskeho obdobia. Zachovali sa tu pôvodné interiérové omietky a liate dlažby s kamienkovou výzdobou, ktoré na Slovensku nemajú obdobu.

Najvýznamnejšia rímska vojenská stanica

Gerulata v mestskej časti Rusovce – je územím Slovenska, ktoré bolo priamou súčasťou Rímskej ríše, a to provincie Panónia. Patrila do systému pohraničných posádok – *Limes Romanus*.

Najlepšie zachovaný obytný objekt s kúpeľom z rímskej doby

Villa rustica na Veľkej lúke v Dúbravke – základy tejto stavby z 3. storočia s rozmermi 11,2 a 13,2 metra objavili archeológovia v roku 1982 pri Slovenských

závodoch technického skla. Pochádzajú z obdobia Rímskej ríše. Nachádzala sa tu dobre vybavená roľnícko-remeselnícka usadlosť s obytnými priestormi. Usadlosť ležala medzi rímskymi tábormi v Devíne a Stupave. Je možné, že stavba patrila germánskemu šľachticovi ovplyvnenému rímskou kultúrou. Súčasťou stavby je

jednopriestorové obydlia zahĺbené do zeme. Prvé písomné zmienky o Slovanoch od byzantských letopiscov pochádzajú zo 6. storočia. Okolo roku 623 si vytvorili prvý štátny útvar, známy pod menom Samova ríša, ktorému vládol franský kupec Samo. Predpokladá sa, že jej časť sa rozprestierala aj na území dnešnej Devínskej Novej Vsi. Neskôr, v rokoch 833 až 907, existoval štátny útvar známy ako Veľká Morava. Jej významné hradiská sa nachádzali na bratislavskom hradnom vrchu a na mieste, kde stojí hrad Devín.

Jedna z najstarších kresťanských stavieb

Veľkomoravský kostol na devínskom hradnom kopci – z druhej polovice 9. storočia, pričom niektorí odborníci ho datujú priamo do obdobia vlády kniežaťa Rastislava (843 až 870). Pri archeologických prácach sa tu našli základy dlho považované za rímsku stavbu. Až najnovší výskum potvrdil, že ide o sakrálny objekt z obdobia Veľkej Moravy. Stavba zanikla niekedy koncom 10. storočia. Románsky kostol mal nezvyčajný tvar, s tromi apsidami a vnútorným členením na

štyri miestnosti, čo naznačuje, že mohlo ísť aj o biskupský palác.

Najstarší písomný záznam o slovanskom osídlení

Zápis vo Fuldských letopisoch (Annales Fuldenses) – z roku 864. Sú to dejiny Východofranskej ríše z rokov 714 až 882. V texte sa píše o obliehaní Rastislavovho hradu na Devíne franským kráľom Ľudovítom II. Nemcom. Devín sa tu spomína pod menom Dowina, čo v staroslovienkom jazyku znamenalo dievča.

Najstaršia zaznamenaná vojna na území Slovenska

Bitka pri Bratislave – v roku 907. Starí Maďari porazili Bavorov a tým sa im otvorila cesta k ovládnutiu Dunajskej kotliny. Bitka, ktorá sa odohrala 4. júla, mala osudový význam pre národy v stredoeurópskom priestore. Stretli sa v nej vojská Bavorov a kočovné maďarské kmene, pričom víťazne vyšli z tohto boja starí Maďari. Tieto informácie pochádzajú zo Salzburských análov. Dielo bavorského letopisca Aventina zo 16. storočia vychádza z rukopisov z polovice 12. storočia.

Práve tu sa po prvýkrát uvádza názov mesta, pričom v opise sa spomína menom Brezalauspurc. Zaujímavosťou je, že v análoch sa vôbec nespomína vojsko Veľkej Moravy, pričom bitka sa dokázateľne odohrala na území, ktoré ešte krátko predtým patrilo k centráram Veľkomoravskej ríše. Niektorí odborníci sa domnievajú, že v čase bitky pri Bratislave už Veľká Morava neexistovala.

Najstaršie doklady o začleníení mesta do Uhorska

Zhruba okolo roku 1000 – Veľká Morava zanikla pravdepodobne roku 906 pod náporom starých Maďarov, predpokladá sa však, že na území mesta pokračovalo slovanské osídlenie. Aj za čias vlády Štefana I., uhorského kráľa (1000 až 1038), tradícia Bratislavy ako významného veľkomoravského sídla očividne pretrvávala. Štefan I. tu dal raziť mince s nápisom PRESLAV(V) A CIV(ITAS), čiže hrad či mesto Preslava. O význame hradu svedčí aj veľký počet zmienok o tom, ako sa práve Bratislavský hrad stával útočiskom členov kráľovskej rodiny pri zápasoch o trón a ako odolával nemeckým útokom. Bratislava sa tak postupne a nenásilne stala významnou súčasťou Uhorského kráľovstva. Hrad a neskôr mesto boli sídlom vojenskej posádky, cirkevnej správy (prepošstvo) a svetskej správy (sídlo Bratislavského komitátu).

Najstaršia časť stredovekého mesta

Severozápadná časť historického jadra – pamiatky tu pochádzajú z konca 12. a zo začiatku 13. storočia. Táto časť mesta je odborníkmi považovaná za románske mesto. Románske prvky však boli často prekryté novšou prestavbou. K najstarším objektom patrí Dóm sv. Martina, klariský a františkánsky kostol a kláštor. V období gotiky (14. až 15. storočie), sa mesto rozšírilo smerom na juhozápad a severovýchod.

Prvá škola

Kapitulská škola – existovala už v **12. storočí**. Prvá písomná zmienka sa zachovala v dohode bratislavskej kapituly s mestom z roku 1302. V škole sa vzdelávali nielen budúci kňazi, ale aj synovia mešťanov a chudobných, ktorí sa chceli venovať svetským povolaniam, preto sa táto škola považuje za prvú verejnú mestskú školu v Bratislave. Roku 1365 richtár Jakub dal pre ňu postaviť novú budovu vedľa domu (na Kapitulskej ulici). Od roku 1557 ju označovali ako gymnázium a existovala až do 17. storočia. V súčasnosti sa tu nachádza Kňazský seminár Bohosloveckej fakulty.

Prvý bratislavský po mene známeho mešťana

Woch – písomne sa spomína v **roku 1243** v súvislosti s prehratou bitkou uhorských vojsk s Tatármi. Kráľ Belo IV. pri svojom úteku prechádzal územím za Bratislavou. Zaznamenané je, že mu tamojší mešťan Woch pomohol a obdaroval ho dobrými koňmi a jedlom, za čo mu neskôr kráľ daroval pôdu v osade Ablenč (súčasť

kráľovského hradu Šintava v dnešnej Seredi) v Bratislavskej župe.

Prvé mestské privilegia

Privilegia kráľa Ondreja III. – z roku 1291. Privilegiami potvrdil začlenenie Bratislavy do sústavy slobodných miest a zaručil mestu významné politické a hospodárske výsady. Patrilo k nim právo voľby richtára a dvanástich prísazných, súdna právomoc, oslobodenie od mýta a mnohé ďalšie.

Najstaršie opevnenie mesta

Výstavba hradieb – podľa prvých písomných správ prebiehala už v **roku 1297**. V tom čase boli ich súčasťou aj veže. Z roku 1341 je zmienka o mestskej bráne. Do súčasnosti sa zachovala len Michalská brána, krátky úsek hradieb pri Dóme sv. Martina a aj úsek na Nedbalovej ulici.

Najstarší dodnes stojaci kostol

Kostol františkánov na Františkánskom námestí – bol postavený v gotickom slohu a slávnostne vysvätený v **roku 1297** za prítomnosti kráľa Ondreja III. Požiare

a zemetrasenia kostol viackrát poškodili. V pôvodnej podobe sa zachovalo z kostola len presbytérium. Architektonicky cenná je Kaplnka sv. Jána Evanjelistu z druhej polovice 14. storočia. V 16. storočí sa stal miestom pasovania uhorských šľachticov za rytierov zlatej ostrohy (súčasť korunovácie). Po zemetrasení v roku 1897 sa narušila statika pôvodnej gotickej veže, preto ju rozobrali a umiestnili do petržalského parku, kde je umiestnená dodnes a tvorí svojrázny altánok.

Najstaršie správy o pečati a erbe mesta

Pečať so znakom mesta – mešťania ju prijali v polovici 13. storočia, no prvý záznam o jej použití je až **z roku 1302** na listine bratislavskej kapituly. **Mestský erb** získalo mesto v roku **1436** erbou listinou kráľa Žigmunda Luxemburského, ktorú si dalo mesto vyhotoviť v dvoch exemplároch (s dátumami 8. a 9. júla), čo je európsky unikát. Listinu vytvoril maliar Michal vo viedenskej iluminátorskej dielni.

